

Попова В. В.,
доктор економічних наук, професор,
провідний науковий співробітник
Інституту професійної освіти НАПН України,
<http://orcid.org/0000-0001-8931-8880>
pvv33sam@gmail.com

ЧИННИКИ ТА УМОВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Актуальним питанням українського сьогодення є наближення наданих освітянами наукових здобутків до їх практичної реалізації у реальному секторі економіки. На підставі вивчення міжнародного досвіду визначені умови та чинники для ефективного запровадження ДПП в Україні у сфері П(ПТ)О. Конкретизовані законодавчі проблеми, обґрунтовано необхідність доопрацювання та адаптації до умов післявоєнної відбудови України механізмів фінансування сфери П(ПТ)О. Доведена доцільність застосування закордонного досвіду управління ризиками, комунікативних навичок та механізмів моніторингу угод для результативного соціального діалогу.

Ключові слова: законодавча база, інструментарій управління ризиками, соціальний діалог, фінансування угод, чинники розвитку ДПП.

The Ukrainian present topical issue is the approximation of scientific achievements provided by educators to their practical implementation in the economy real sector. On an international experience basis, the factors for the PPP's effective introduction in Ukraine in the VET field have been determined. The legislative problems have been specified, and the need for finalization and adaptation to the conditions of the Ukraine post-war reconstruction of financing mechanisms in the VET field has been substantiated. The feasibility of applying foreign experience in risk management, communication skills, and agreement monitoring mechanisms for effective social dialogue has been proven.

Keywords: deal financing, legislative framework, PPP development factors, VET, risk management tools, social dialogue.

Перебіг воєнних подій в Україні дає підстави стверджувати, що пріоритетним завданням професійної (професійно-технічної) освіти (П(ПТ)О) є підготовка фахівців для відновлення національної економіки. Виконання цього завдання потребує комплексного підходу до подолання загальнодержавних і вузькогалузевих негативних обставин.

На загальнодержавному рівні це безпрецедентне падіння ВВП України, катастрофічне зростання бюджетного дефіциту та міжнародних боргових зобов'язань, руйнування виробничих потужностей та безробіття. Проблематика вузькогалузевого рівня професійної освіти в Україні має витoki ще у довоєнні роки. Ця галузь вже тоді потерпала від проблем, пов'язаних з дефіцитом фінансування та

падінням престижності, що призвело до скорочення чисельності учнів (студентів) та кількості навчальних закладів [4]. А впродовж майже 2 років повномасштабної війни додалися нові проблеми – зруйновані заклади освіти, знищені підприємства – місця практики, збільшення дефіциту фінансування, тощо. Тобто, війна не тільки посилила передвоєнні проблеми української професійної освіти, але й додала нові, загальнодержавного масштабу. Зазначені обставини обумовлюють необхідність опрацювання інноваційних підходів до П(ПТ)О.

Актуальним питанням є використання такої переваги П(ПТ)О як спрямованість на конкретне практичне використання, коли отримані наукові знання і здатність до наукового пошуку мають цілком визначені цільові орієнтири. Логічно припустити, що очікуване вирішення проблем у сфері професійної освіти України відбуватиметься у комплексі: зміни типу економічного розвитку країни (для цього потрібні будуть кваліфіковані кадри, вмотивовані на інновації, винахідництво та підприємництво); відбудови соціальної інфраструктури країни (освітніх закладів), промислових потужностей (місць проходження практики), відновлення престижності освіти (професіонали будуть трансформувати модель економічного розвитку країни). Тобто, збільшення кількості учнів/студентів є завданням, пов'язаним з розвитком національної економіки в цілому. В умовах війни та повоєнної відбудови країни цей ланцюг взаємодії потребуватиме системних та узгоджених кроків з боку влади, приватного сектору та пересічних громадян.

Професійна освіта та навчання відіграє потужну роль у цьому процесі, адже вона формує ключові навички та компетентності [1, с. 14, 17]. З метою підвищення її якості практикуються різноманітні форми співробітництва між державою та приватним секторами. Однією з таких форм є ДПП, яке на початку ХХІ ст. стало ще й потужним чинником економічного зростання та розвитку [2].

Теоретики та практики багато уваги приділяють пошуку та обґрунтуванню найоптимальніших шляхів запровадження ДПП у системі П(ПТ)О в Україні. У дослідженні «Тенденції розвитку державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти» (0122U000539) здійснюється аналіз низки питань відповідної проблематики. Важливим аспектом є виявлення основних тенденцій розвитку ДПП у сфері професійної освіти і навчання у країнах ЄС, з'ясування можливості їх врахування у вітчизняній практиці партнерства в П(ПТ)О України [3, с. 6]. Проаналізовано економічні передумови запровадження ДПП у сфері П(ПТ)О в Україні [4].

У результаті комплексних досліджень закордонного досвіду і українських реалій встановлена необхідність конкретизації чинників розвитку ДПП у сфері (П(ПТ)О). Аналіз науково-методичної літератури дозволяє стверджувати, що необхідною умовою запровадження ДПП у сфері П(ПТ)О є така конфігурація

зовнішніх чинників і внутрішніх умов, яка сприятиме усвідомленому залученню партнерів до спільних дій. Міжнародні фахівці, які узагальнювали досвід запровадження ДПП у сфері П(ПТ)О у різних країнах, визначали такі чинники його ефективного розвитку: наявність необхідної законодавчої бази та відповідних механізмів фінансування угод; дієвість інструментарію управління ризиками; наявність комунікативних навичок партнерів для ведення результативного соціального діалогу; заздалегідь визначені механізми моніторингу укладених угод; ресурсний потенціал та мотивація партнерів [5, с. 16].

Системний аналіз чинників та дослідження умов для запровадження ДПП у сфері П(ПТ)О в Україні показав наступне.

Законодавча база. Наявність відповідної законодавчої бази та правових механізмів є запорукою успішних угод з ДПП: адже вони створюють підґрунтя щодо їхньої реалізації; впливають на ефективність діяльності партнерів; формують систему моніторингу, контролю та підзвітності. Для ефективного запровадження ДПП в Україні у сфері П(ПТ)О має бути напрацьована така нормативно-правова документація:

1. Загальний Закон про ДПП та пов'язані з ним законні та підзаконні акти, актуальні для різноманітних інфраструктурних проектів та універсальні для усіх видів економічної діяльності.

2. Закони та підзаконні акти щодо освіти, навчання та працевлаштування.

3. Закони та підзаконні акти або положення, спрямовані на конкретне ДПП.

Попередній аналіз нормативно-правових умов здійснення ДПП показав наявність певних проблем, виявлення та конкретизація яких спрямовані на ефективне запровадження ДПП у сфері П(ПТ)О. Закон «Про державно-приватне партнерство» [6] є універсальним та не містить механізмів адаптації до конкретних видів економічної діяльності. Наприклад, у ньому не деталізований механізм координації дій та розподілу відповідальності між державними та приватними зацікавленими сторонами, якщо останніми виступають міжнародні організації та установи. А особливості застосування Закону у форс-мажорних обставинах, у воєнний час або під час військового стану взагалі не згадуються та такі ситуації не прописані. Тобто, цей закон потребує суттєвого доопрацювання у частині залучення до ДПП міжнародних партнерів; застосування його під час війни або для післявоєнної відбудови країни.

Закони та підзаконні акти щодо освіти, навчання та працевлаштування в Україні напрацьовані. Це: закон про освіту взагалі та закон про професійно-технічну освіту зокрема; кодекс законів про працю, тощо. Закони та підзаконні акти щодо запровадження ДПП у сфері П(ПТ)О, а також закони, підзаконні акти або положення, придатні для конкретизації у цій сфері за теперішніх обставин, в Україні відсутні. Тому для ефективного запровадження ДПП має бути

напрацьована відповідна нормативно-правова база, яка не створюватиме бюрократичні перешкоди, але забезпечить дотримання прав та виконання обов'язків кожної сторони.

Механізми фінансування угод з ДПП. Після укладання угоди з ДПП укладається окремий фінансовий договір/контракт – документ, за яким здійснюється фінансування або спонсорська підтримка проекту та визначаються механізми його фінансування [7].

Для фінансування проєктів з ДПП використовують два принципово різних джерела фінансування – державне та приватне. Їхня відносна/абсолютна кількість та умови надходження коштів ретельно прописуються після попереднього узгодження між партнерами. Якщо у процесі запровадження ДПП переважає державне фінансування, то логічно виникає зв'язок між національними пріоритетами та стратегіями розвитку країни – національною, регіональною, місцевою, тощо. Окрім цього, домінування держави при фінансуванні угод з ДПП надає їй великі переваги: виставляти партнерам певні вимоги, запроваджувати механізми моніторингу, здійснювати оцінювання.

Для тих країн, де державне фінансування у силу тих або інших причин обмежене, складно не тільки створювати ДПП, але й взагалі розвивати успішне співробітництво. За умови дефіциту державних бюджетів альтернативою виступають фінансові міжнародні донори та власні бюджети постачальників професійної освіти та навчання [8].

В Україні практикуються такі форми фінансування сфери П(ПТ)О з державного та місцевих бюджетів: формульне, багатоканальне [9] та різнорівневе [10]. На розвиток сфери П(ПТ)О також надається стабілізаційна дотація [9] та субвенції [11].

Отже, напрацьовані в Україні механізми фінансування сфери П(ПТ)О переважно не орієнтовані на приватні джерела. Навіть у довоєнний період вони продемонстрували значну обмеженість, не зважаючи на своєрідну диверсифікацію (переніс з центрального та місцеві бюджети), відбулось суттєве скорочення навчальних закладів, учнів та падіння престижності робітничих професій. Тому механізми фінансування сфери П(ПТ)О потребують доопрацювання та адаптації до умов післявоєнної відбудови України на засадах науково обґрунтованого приватного партнерства.

Інструментарій управління ризиками. Зарубіжний досвід показує, що для проєктів з ДПП найбільш типовими є наступні категорії ризиків: фінансові; зниження стандартів освіти та такі, що пов'язані зі світоглядом (недовірою) партнерів.

Для їхнього повного або часткового усунення потрібно застосовувати різні інструменти та підходи. Наприклад, запобігти фінансовим ризикам можливо

шляхом укладання прозорих угод та періодичним звітуванням щодо освоєння залучених коштів. Запобігання зниженню якості освіти потребує чіткого розподілу відповідальності між партнерами та систематичного контролю з боку держави щодо дотримання робочих планів, програм та стандартів освіти. Усунути ризики попереднього негативного досвіду партнерів допоможе збалансований розподіл відповідальності та повноважень, чітке дотримання угод та чесність.

Комунікативні навички партнерів для результативного соціального діалогу. Комунікативні навички, наявність традицій та позитивна динаміка діалогу між партнерами є основою ефективного ДПП: адже, як показує досвід інших країн, надзвичайно складно переконати приватного партнера вкладати кошти у той або інший проєкт, особливо коли він не виступає його ініціатором.

Для цього застосовують наступні методи, підходи та інструменти:

1. Зацікавлення партнерів у отриманні прямої фінансової вигоди від надання освітніх послуг.

2. Пропозиція приватному партнеру забезпечити 50% від загального фінансування. Така форма практикується у Нідерландах та у Німеччині.

3. Фінансування проєкту з ДПП за рахунок національних, місцевих або галузевих податків, перерахованих у фонд освіти. Перевага полягає у тому, що кошти надходять майже автоматично, але складність – у визначенні конкретного адресату, який буде учасником того або іншого проєкту. Така форма практикується у Великій Британії, Данії, Італії, Марокко та Франції.

4. Застосування інших фіскальних стимулів, які мотивують приватні інвестиції у освіту – пільги, різноманітні адресні кредити з відстрочкою, тощо. Проблеми виникають у тих країнах, які відчують постійний бюджетний дефіцит. У Нідерландах, наприклад, галузеві фонди освіти, які регулюються колективними галузевими угодами, існують у 116 різних секторах та базуються на зборах, внесених учасниками [5, с. 38].

5. Зацікавлення великих компаній, які мають потужний фінансовий потенціал та ресурси, інвестувати їх у розвиток навичок без застосування особливих стимулів. Проблема полягає у розробленні механізмів стимулювання приватного партнера до заснування власного науково-освітнього простору.

6. Приватний партнер використовує виключно свій власний бюджет для надання навичок у професійній освіті та навчанні (Казахстан).

Механізми моніторингу угод з ДПП та контролю. Закордонна практика показує, що найчастіше застосовують наступні механізми моніторингу угод та контролю:

1. Орієнтовані на контроль. Такі угоди передбачають систематичні аудити та формальні оцінювання. Найчастіше ці механізми застосовуються при

розподілі державного фінансування на конкурсній основі, відповідно до тендерних процедур або великих грантів.

2. Орієнтовані на удосконалення. У таких угодах передбачається постійний збір інформації для покращення угоди, а не контролю над фінансами. Це характерно для системи дуальної освіти у Німеччині.

3. Механізми можуть бути відсутні. Це характерно для країн, які не мають досвіду та традицій соціального діалогу.

Ресурсний потенціал та мотивація партнерів ДПП. Можливі наступні комбінації цих характеристик:

1. Високий потенціал та висока мотивація. Це характерно для тих угод, у яких ініціаторами виступають великі компанії, які мають відповідний рівень підготовки та попередній досвід.

2. Низький потенціал, але висока мотивація. Це характерно для тих угод, де приватні партнери або фінансують проєкт або надають послуги з навчання.

3. Високий потенціал, але низька мотивація. Це характерно для тих угод, де приватні партнери фінансують проєкт, але мають попередній негативний досвід. Подолання цієї перешкоди потребує ретельного плану та дієвого інструментарію управління ризиками.

4. Низький потенціал при низькій мотивації. Це найризикованіша ситуація, наслідком якої може стати припинення угоди.

Вивчення закордонного досвіду показало, що успішне управління розвитком ДПП у сфері П(ПТ)О в Україні потребуватиме такої конфігурації зовнішніх чинників і внутрішніх умов, яка сприятиме усвідомленому залученню державних та приватних партнерів до ефективних спільних дій.

В контексті наведеного доречним вбачається вирішення низки наступних питань:

– доопрацювати усю систему нормативно-законодавчої бази, адаптувати до потреб П(ПТ)О з деталізованим механізмом координації дій та розподілу відповідальності між державними та приватними зацікавленими сторонами (у т. ч. і міжнародними) з урахуванням особливостей застосування Закону про ДПП у форс-мажорних обставинах, у воєнний час або під час військового стану;

– адаптувати механізми фінансування угод до потреб воєнного часу, а для збільшення фінансових можливостей партнерів – розробити механізми залучення міжнародних організацій та установ;

– продовжити поглиблене вивчення досвіду налагодження соціального діалогу та традицій тих країн, де запровадження ДПП у сфері П(ПТ)О відбувалось найбільш результативно;

– запозичити досвід використання найбільш дієвого інструментарію управління ризиками та механізмів моніторингу укладених угод;

– розробити заходи для збільшення мотивації приватних партнерів до укладення угод з ДПП у сфері П(ПТ)О.

Виявлені у даному дослідженні проблеми окреслюють напрями перспективних досліджень. Створення економічних передумов запровадження ДПП у сфері П(ПТ)О в Україні потребує комплексного підходу. Від обґрунтування належних інституційних змін до процедурно-методичного забезпечення навчального процесу. Для зняття проблеми фінансового забезпечення потрібний пошук шляхів перетворення професійної освіти у активного творця ДПП. Наукова освіта, на відміну від інших галузей, має потенціал стати одним із вирішальних чинників інтенсифікації наскрізного соціального діалогу для відновлення української економіки. Досяжним є значний світовий досвід використання П(ПТ)О для нарощування трудового потенціалу національної економіки. При належному його опрацюванні вітчизняними науковцями він може бути використаний як «винагорода за запізнення».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. UN General Assembly Resolution 70/1. (2015). United Nations, Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development. New York. http://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/11125/unep_swio_sm1_inf7_sdg.pdf?sequence=1
2. Paoletto, G. (2000). Public Private Sector Partnerships: An Overview of Cause and Effect. In Y. Wang (Ed.), *Public-Private Partnership in the Social Sector: Issues and Country Experiences in Asia and the Pacific* (pp-35-54). Tokyo: Asian Development Bank Institute.
3. Radkevych, V. (2022). The development trends for the public-private partnership in the sphere of vocational education and training in the european union countries. *Professional Pedagogics*, 2(25); 4-13. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.25.4-13>
4. Popova, V. (2022). Economic preconditions for the introduction of public-private partnership in the field of vocational education in Ukraine. *Professional Pedagogics*, 1(24), 101–110. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.101-110>
5. Vecchi, V., Taurelli, S., & Meer, M. (2021). Public-private partnerships for skills development : a governance perspective (Vol. I, Thematic overview). European Training Foundation, Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2816/422369>
6. Про державно-приватне партнерство. (2010). Закон України від 01.07.2010 № 2404-VI (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 40, ст. 524).
7. United Nations Economic Commission for Europe (2008). *Guidebook on Promoting Good Governance In Public-Private Partnerships*. United Nations, New York and Geneva. URL: <http://www.unece.org/index.php?id=2147>
8. Шилепницький, П. І., і Петрова, І. П. (2020). Можливості публічно-приватного партнерства для інноваційного розвитку промисловості. *Економіка та управління національним господарством*, 47, 55-61.

9. European Training Foundation (ETF). (2017), Decentralising vocational education and training in Ukraine: Momentum for action (Report, January 2017). Torino, Italy.
10. Три слони професійно-технічної освіти. Освітня експертна група УГП : веб-сайт. URL: <http://education-ua.org/ru/articles/1329-tri-slioni-profesijno-tekhnichnoji-osviti>
11. Фінансування освіти в Україні. Освітня аналітика в Україні. 2020. № 3(10). С. 66–81. URL: https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/66_81_Finansuv_osvity.pdf

Приз О. О.,

Студентка

Державного Торговельно Економічного Університету

olyapriz58@gmail.com

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

«Перспективи застосування цифрових технологій в освітній системі України»

В Україні широке використання інноваційних цифрових технологій у сфері освіти сприяє створенню інформаційно-освітнього простору, який змінює спосіб навчання та обміну знаннями. Застосування інноваційних цифрових технологій в освіті включає використання онлайн-платформ для дистанційного навчання, мобільних додатків для освітніх цілей, віртуальної та доповненої реальності в навчанні, а також інтеграцію великих даних і штучного інтелекту в розробку та оцінювання навчальних програм.

Використання онлайн-платформ для дистанційного навчання надає студентам можливість доступу до навчальних матеріалів з будь-якого місця в будь-який час. Крім того, інтерактивний характер навчальних онлайн-платформ дозволяє студентам ставити запитання, брати участь в обговореннях і отримувати відгуки від викладачів і однолітків, що робить навчання більш захоплюючим і ефективним.

Мобільні програми для освітніх цілей, як-от програми для вивчення мови, математики та програми для підготовки до іспитів, надають студентам доступ до навчальних матеріалів у дорозі, що полегшує їм навчання та відпрацювання навичок, навіть якщо вони не перебувають у класі, інтеграція соціальних медіа та онлайн-платформ у навчальний процес стає все більш поширеною. Соціальні медіа та онлайн-платформи можна використовувати для створення віртуальних спільнот практики, де студенти можуть співпрацювати, ділитися ідеями та вчитися один у одного. Онлайн-платформи також можна використовувати для